

Brandvaktan 4

Kvarnholmen

Fornlämning 93, Kalmar stad, Kalmar Kommun, Småland
Förundersökning, 2004

Nicholas Nilsson

Rapport Juni 2004
Kalmar läns museum

RAPPORT

Datum 2004-06-17
KLM obj nr 03/41, 04/15
KLM dnr 31-829-03,
33-585-04
Lst dnr 431-13570-03,
431-2311-04

Landskap: Småland
Kommun: Kalmar
Socken: Kalmar stad
Fastighet: Brandvakten 4, Kvarnholmen
Fornl. nr: 93

Arkeologisk förundersökning utförd 2003-12 samt 2004-06-16-17 av Nicholas Nilsson, Håkan Nilsson, Cecilia Ring

Ekonomiskt kartblad 4G 6g
X 6282 117
Y 1534 062

Uppdragsgivare: Mörebyggen AB, Kullebo 103, 385 95, TORSÅS

Dokumentation:

Foto, KLM nummerserie: DU29:1-8

Inledning

Med anledning av en husbyggnation inom fornlämning 93, Kvarnholmen (fig. 1.), kvarteret Brandvakten 4, utfördes en arkeologisk förundersökning på två platser inom berört kvarter (fig. 2.). På dessa ytor skulle husbyggnation företas, primärt inledd med pålning. Vid den första tidpunkten utfördes förundersökningen i form av en schaktkontroll då personal från museet infann sig då urschaktning skulle ske för den första huskroppen. Denna urschaktning genomfördes inte med en gång utan i flera steg. Detta innebar att en och samma person från museet inte kunde vara med vid hela arbetsförloppet. Av det äldre kartmaterialet att döma skulle arbetsföretaget kunna beröra de pålverk och diken som anlades dels för att kunna pumpa ut vattnet kring arbetsplatsen och dels som spärranläggningar för fientliga fartyg. Att tömma vissa ytor på vatten var en förutsättning för att kunna bygga försvarsmuren runt Kalmar stad. I ett dokument från 1647 planeras ett dubbelt pålverk runt staden och de dendrokronologiska dateringarna från kvarteret Lärlingen, strax intill nuvarande undersökningsområde, gav dateringar till 1649-50 (Eliasson 1991).

Undersökningsresultat

Inom område 1 påträffades inget av antikvariskt intresse. I fyllnadsmassorna kom rester av keramik och kritpipor. Inget av detta sparades. Varken diken eller pålverk kunde anträffas (fig. 3.).

Inom område 2 togs två schakt upp, ett söder om den planerade huskroppen och ett i den norra delen, inom den planerade huskroppen (fig. 3.). Det södra schaktet grävdes till ett djup av 2-2,5 m. I dess östra del påträffades ej någon sjöbottennivå men denna påträffades lite längre åt väster i samma schakt (fig. 4.). Sjöbotten anträffades på ett djup av ca 2,2 m medan fastmarksdelen påträffades redan vid ca 2 m. Detta betyder att det i den östra delen av detta område fanns fastland vid anläggandet av försvarsmuren och pålverken. Omfattningen av denna fastlandsmark är dock ännu oklar. För att få en

bättre bild av terrängen innan utfyllningarna i staden påbörjades skulle mer omfattande schaktningar eller borrhningar behöva utföras. Det är dock en viktig information att fastland fanns på denna plats. Schaktet grävdes inte i hela sin längd då det var problem med arbetsutrymmet på platsen, en annan husbyggnation är under konstruktion, samt att det föreföll osannolikt att ett pålverk skulle komma i detta område.

Schakt 2 togs upp ca 10 m norr om det första och blev betydligt djupare ca 3-3,5 m. Längden på schaktet var ca 15 m och i hela dess längd fanns sjöbottenkontakt. På i stort sett samma plats som indikeras av kartunderlaget påträffades resterna av det yttre pålverket (fig. 4.). Djupet på vilket pålverket påträffades är något osäkert. De mycket ostadiga schaktväggarna gjorde det för riskfyllt att mäta djupet från kanten. Djupet bör dock ha varit ca 3 m. En påle gick sönder vid påträffandet och toppen av denna togs upp (fig. 6.). Pålen uppvisar de karakteristiska dragen med en något spetsig topp, gnagd av vatten och is. I diagonal linje i förhållande till schaktet kom också resterna av vad som troligtvis var resterna av de brädor som förbundit de olika pålarna (fig. 7, 8.). Endast en fotodokumentation kunde utföras eftersom rasrisken i schaktet var överhängande. Kort efter att fotodokumentationen utförts kollapsade schaktets väggar och lämningarna begravdes på nytt (fig. 9.). Med hänsyn till det pågående bygget och deras behov av att kunna föra in materiel samt det labila jordskiktet avslutades undersökningen efter påträffandet av det yttre pålverket. Detta gjordes i samspråk med länsstyrelsen (Liselotte Alexandersson).

Ytterligare undersökning

Pålverken har tidigare undersökts noggrant vid en tidigare undersökning 1989 då profiler och planer upprättades över dessa. Vad som skulle vara av intresse i detta område är att få en exakt datering av pålverket för att se i vilket led av arbetsföretaget av Kvarnholmens försvarsanläggning detta ingår. Ytterligare en frågeställning är att se hur dessa pålverk anknyt till fastlandet, vilket skulle kunna göras inom befintligt arbetsområde. Ett sådant arbetsföretag skulle dock bli mycket omfattande eftersom man av hänsyn till rasrisk skulle behöva ta upp ett stort område. Grävmaskinisten på platsen bedömde att ett område så stort som 200 m² skulle behöva tas upp för att det skulle vara riskfritt att arbeta nere i schaktet. Mot brandstationen i områdets norra del skulle det vara nödvändigt att sponta för att väggarna inte skulle rasa in.

De arkeologiska insatserna skulle vara begränsade i förhållande till urschaktningstät-gårderna.

Restriktion

Vid den fortsatta byggnationen inom område 2 skall pålning ske. Denna bör få vissa restriktioner så att den inte skadar de områden där pålverket finns. Det äldre kartunderlaget visade sig stämma bra och kan därmed tjäna som utgångspunkt för att specificera områden som bör undvikas (fig. 5.).

Litteratur:

Eliasson, L & Rajala, E. 1991. Arkeologisk undersökning 1989 i Kv. Lärlingen (tidigare Kv. Klensmeden), Kvarnholmen, Kalmar stad och kommun, Småland, Fonl. Nr 93. Bastion Carolus Nonus och ett dubbelt pålverk. Kalmar läns museum. 1991.

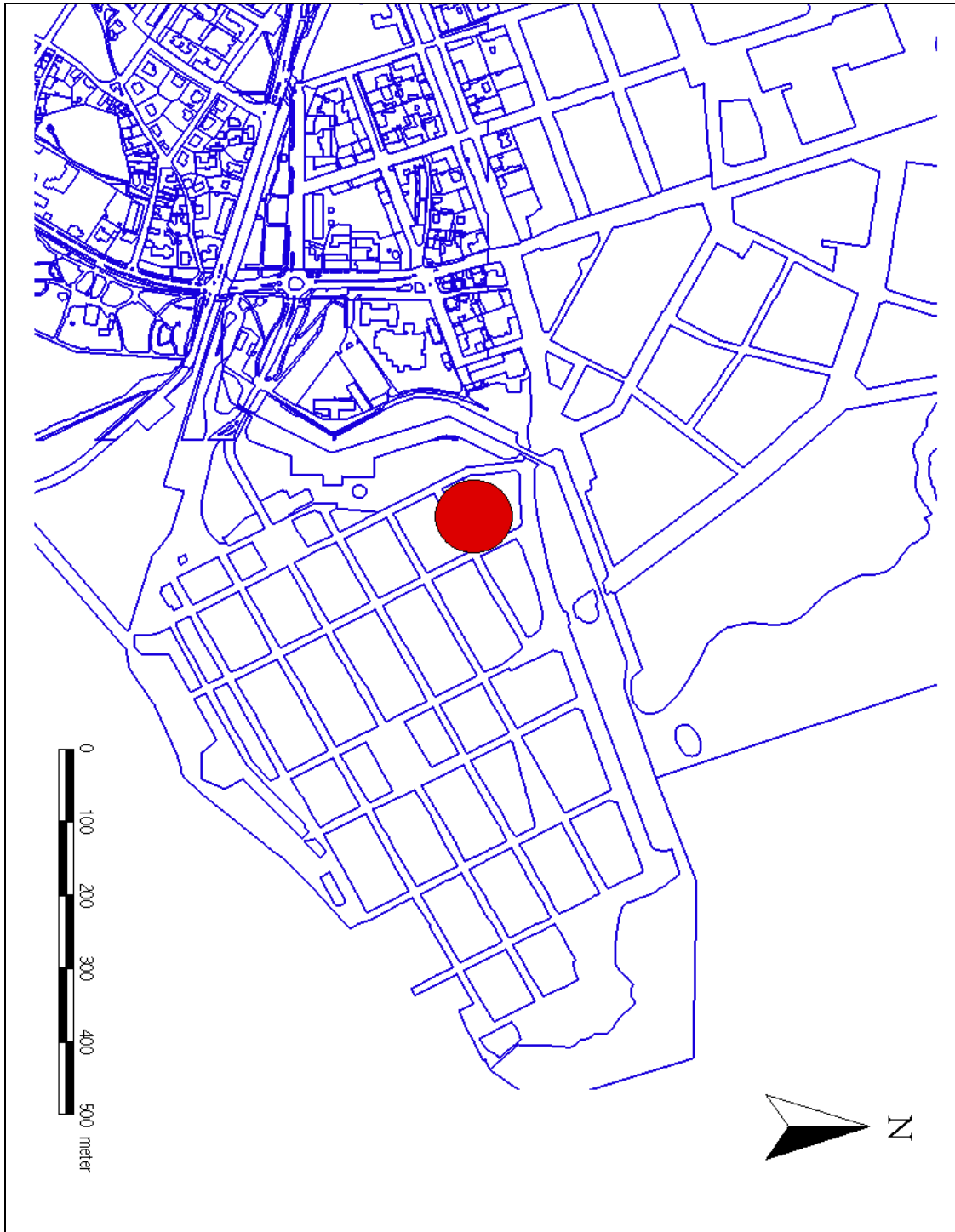
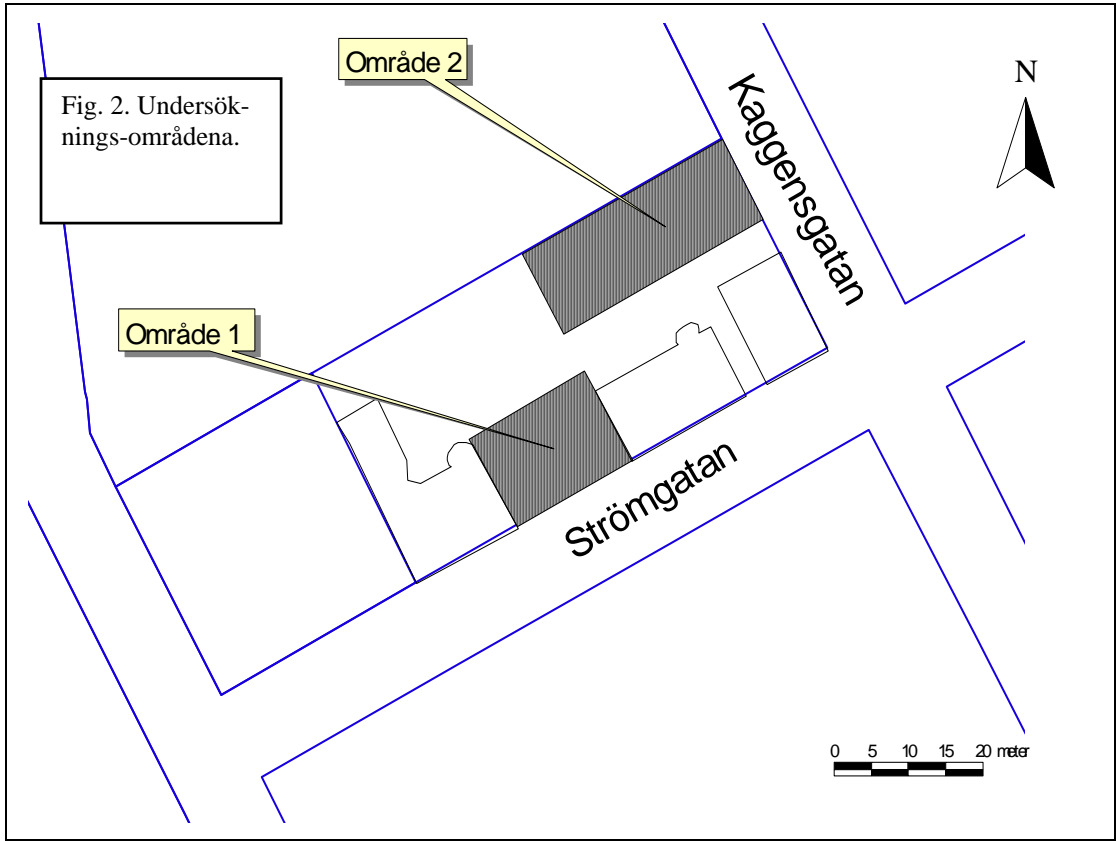

Fig. 1. Kvarnholmen med undersökningsområdet markerat.

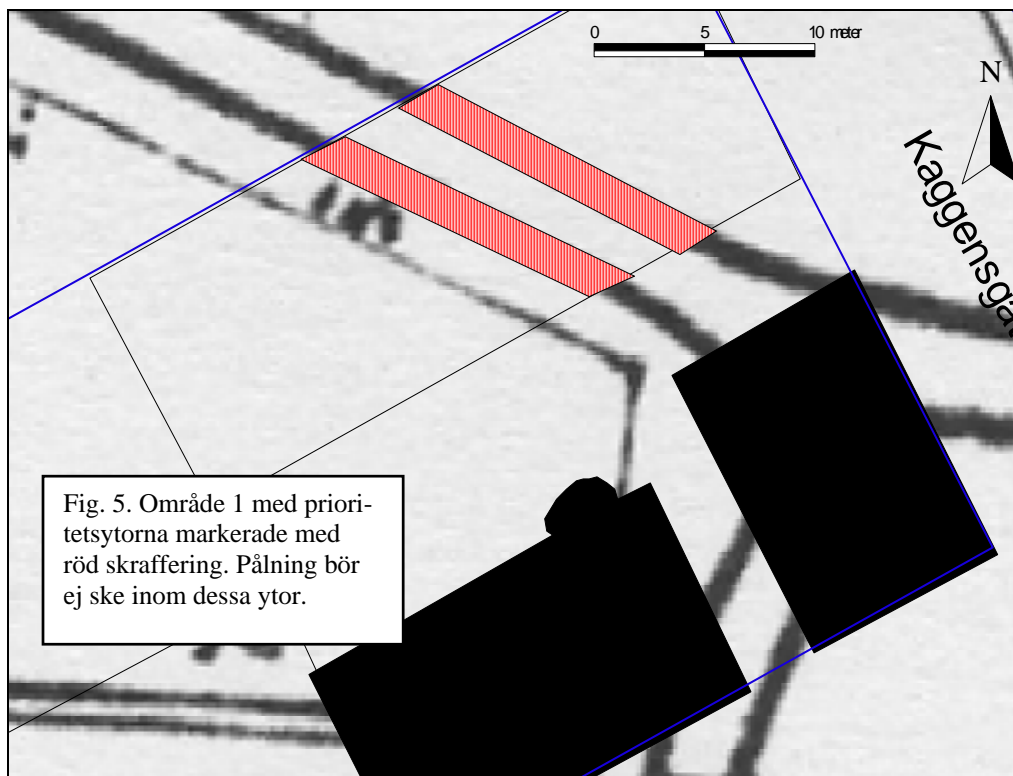
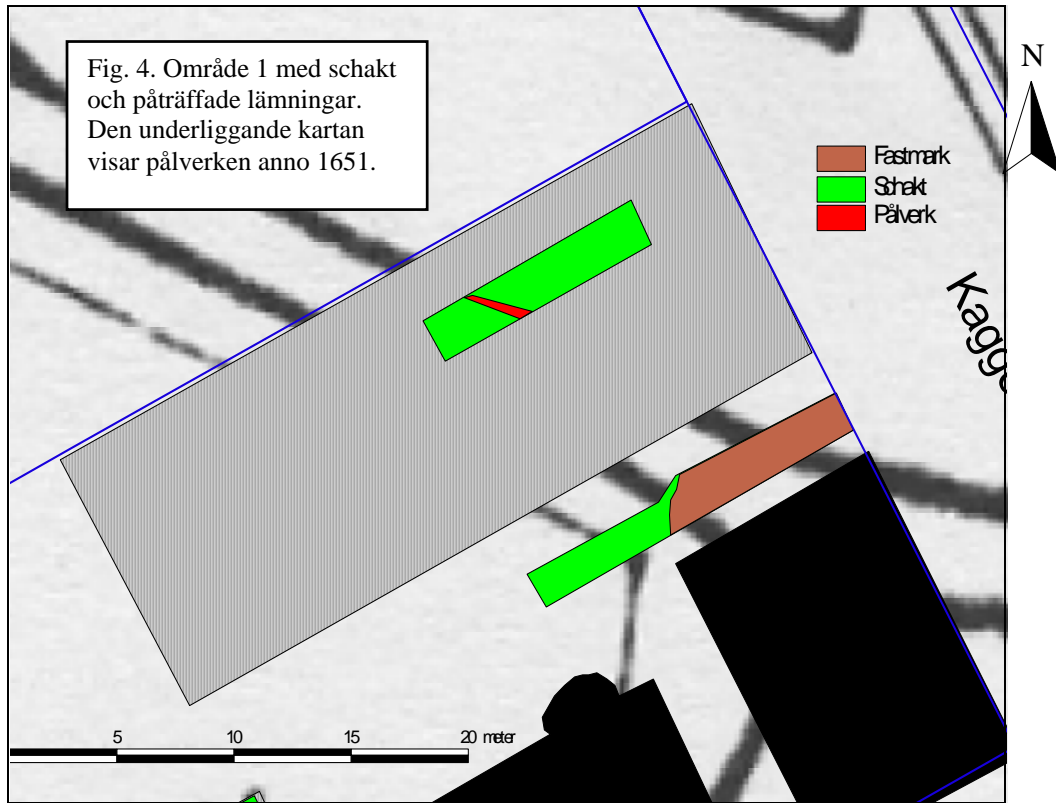

Fig. 6. Område 2.
Den påträffade
pålen.

Fig. 7. Område 2. Resterna
av pålverket. Tvärsöver
schaktet ses resterna av
brädverket som förbundet
pålarna.

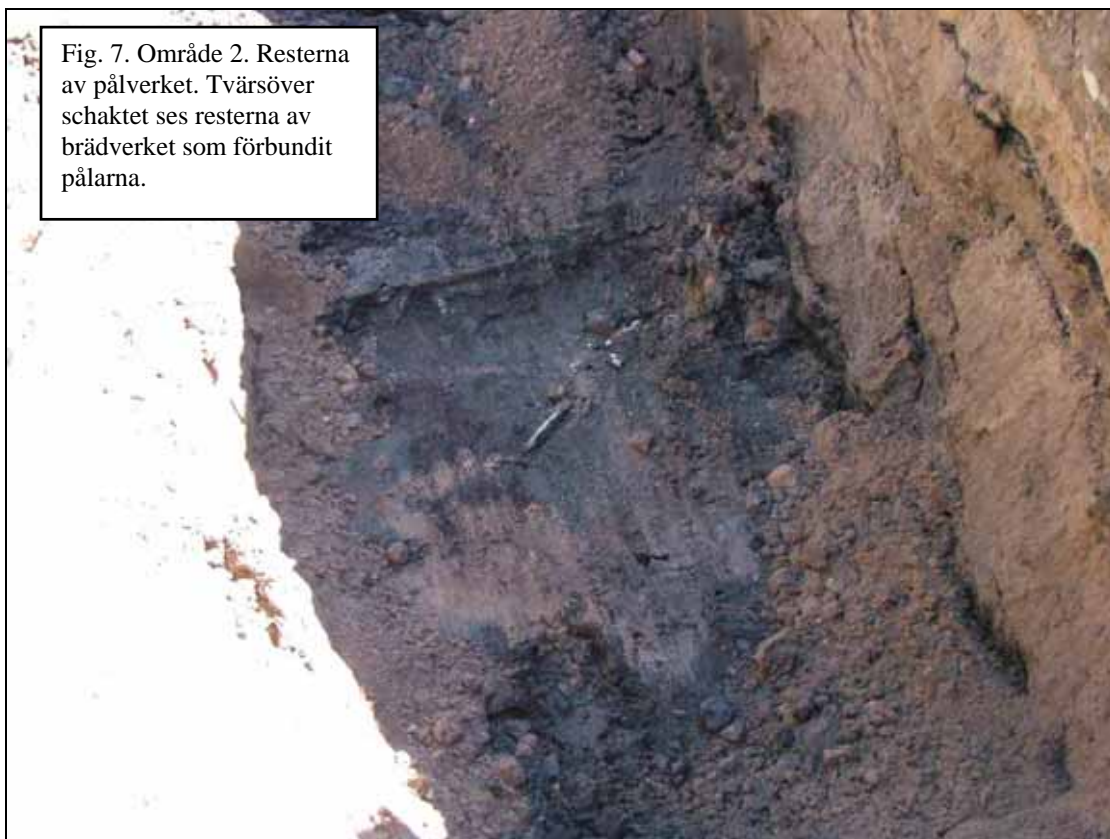

Fig. 8. Område 2.
Närbild på pålverket.

Fig. 9. Område 2. Det kollap-
sade schaktet. I schaktets mitt
låg pålverket. Till höger i
bild ses hur labil marken var,
en stor spricka löper längs
med hela schaktet.

